

František z Assisi a jeho vzťah k zvieratám ako inšpirácia pre súčasnosť.

Cyril Jaroslav Brázda OFM

Úvod

Človek akosi inštinktívne siaha po ideáloch. Prvým a najprirodzenejším ideálom sú rodičia. Neskôr to môžu byť rôzne authority a to dokonca aj spomedzi rovesníkov, ale predovšetkým osobnosti súčasnosti či dejín. Osobnosťou je osoba vynikajúcich ľudských kvalít, ktoré sa stávajú pre iných mravnou hodnotou, ideálom, čiže čímisi prítlačivým alebo tiež inšpiratívnym. Jednou z takýchto osobností kresťanských dejín je aj František z Assisi. Jeho vzťah k Bohu, ľuďom i ostatnému živému i neživému stvorenstvu je neustále oslovujúci s neobyčajnou sviežosťou. Hrozí však zároveň aj isté nebezpečie idealizácie v dôsledku čoho vzniká skreslený obraz; snáď taký, aký chceme a aký sa nám páči, avšak skreslený. Chcel by som preto v tomto príspevku upozorniť na základy a východiská vzťahu Františka z Assisi k zvieratám a načrtnúť z tohto jeho vzťahu inšpirácie pre človeka súčasnosti.

Pramene poznania predmetu

František z Assisi žil v rokoch 1182 – 1226 a o jeho vzťahu k zvieratám nachádzame zmienky v dielach jeho životopiscov. Z nich vyniká najmä Tomáš z Celana, ktorý prvý Františkov životopis (1Cel) na pápežovu žiadosť dokončil v roku 1229 a druhý (2Cel), obširnejší, z poverenia generálnej kapituly Rádu na prelome rokov 1246/47. Ďalším autorom je Bonaventúra z Balneoregia, ktorý životopis, známy pod názvom *Legenda maior* (Lm) predložil na generálnej kapitule Rádu, ktorá sa konala v roku 1263 v Pise. Tento životopis, v ktorom v mnohom čerpá z Tomášovho životopisu, bol prijatý kapitulou Rádu ako úradný. Je cenný predovšetkým pre svoju teologickú interpretáciu. Z neskorších je pozoruhodná Perugijská legenda (Pl) ktorá vznikla v posledných desaťročiach 13. storočia a najmä životopisné dielo, známe pod názvom *Zrkadlo dokonalostí* (Zd), ktorého posledná redakcia sa kladie do roku 1318.

Cenným informačným zdrojom Františkovo vzťahu k stvorenstvu sú tiež jeho vlastné modlitby (*Pieseň brata Slnka*) a listy (*Napomenutia*).

Základy a východiská Františkovho vzťahu k zvieratám

Keď hľadáme základ a východisko Františkovho vzťahu k zvieratám, tak podľa svedectiev jeho životopiscov môžeme povedať, že stvorený svet vôbec, vnímal ako zrkadlo dobroty Boha a všetky diela Pánových rúk mu boli dôvodom k radosti (2Cel 165). Zvlášť nežným spôsobom miloval jahňatá (baránky), pretože Sväté Písmo prirovnáva nášho Pána Ježiša Krista baránkovi s upozornením na jeho miernosť; tak miloval zvlášť tie stvorenia, v ktorých mohol nájsť nejakú podobnosť či vzťah k Božiemu synovi (1Cel 77). V rôznych iných príbehoch, spomínaných životopiscami, sa ukazuje, že František hľadel na baránky a ovce ako na zvieratá mierne, pokorné a súčasne pokorované (a ktoré to všetko ticho a bez reptania znášajú) ako na symboly pripomínajúce Krista a zároveň aj ako na vzor pre život Kristovho nasledovníka.

Iný životopis uvádza, že blažený František bol plný veľkej a srdečnej lásky k tvorom v ktorých zvlášť poznával zobrazenú niektorú z Božích vlastností či predností Rádu. Tak malý, nenápadný vtáčik, ornitológom známy ako Pípíška chocholatá – *Galerida cristata*, slúžil Františkovi ako obraz dobrého rehoľníka: „... má kapucňu ako rehoľníci a je pokorný. Najradšej behá po zemi a hľadá si drobné zrnko. A keď ho nájde, hoci aj v hnojisku, vytiahne si ho a zoberie. Potom vzlietne a chváli Pána, ako dobrí rehoľníci, ktorí pohrdajú svetom. Myšlienkami zalietajú do neba a ich myseľ je zameraná na Božiu chválu. Jeho pernatý šat má farbu hlíny a tak dáva všetkým rehoľníkom príklad, aby nenosili pestré a pohodlné šaty, ale skôr nenápadné a farby hlíny, pretože tá sa najmenej cení spomedzi ostatných nerastov ...“ (Zd 113).

Ba dokonca v súvislosti s týmto symbolickým vnímaním zaznamenáva životopisec zaujímavý Františkov zámer: „... keď budem hovoriť s cisárom, budem ho naliehavo prosiť, aby z lásky k Bohu a ku mne vydal zákon, aby nik z ľudí tieto vtáčky nezabíjal, ani ich nechytal, ani inak im neublížoval ...“ (Zd 114)

Tak nachádzame myšlienku zákonnej ochrany živočíšneho druhu, pravda z iného dôvodu, ako z ohrozenia jeho existencie v prírode. A práve tento Františkov dôvod by najmä nás kresťanov mohol viesť k prehodnoteniu osobného vnímania živočíchov a ostatných prírodných krás v našich rezerváciách, chránených krajinných oblastiach ako aj nielen v nich.

František z Assisi je majstrom čítania v knihe stvorenstva a nachádza v nej obraz Pána ako aj najrôznejšie podobenstvá pre poučenie podľa vzoru evanjelií. Otvára sa tu široká perspektíva nielen na poli osobnej spirituality ale aj na poli pedagogiky a katechézy.

Vo svojich Napomenutiach František nabáda aj k inému zamysleniu sa: „ ... uvažuj človeče, k akej dôstojnosti ťa povzniesol Pán a Boh, keď ťa podľa tela stvoril na obraz svojho milovaného Syna a podľa ducha na svoju vlastnú podobu. A všetky stvorenia pod nebom slúžia svojmu Stvoriteľovi, poznávajú ho a poslúchajú podľa svojej prirodzenosti lepšie ako ty ...“ (Napomenutia 5)

Bonaventúra z Balneoregia zaznamenal príbeh z Františkovoho života, ktorý nám jeho napomenutie dokresľuje do konkrétnej podoby: „ ... raz František prechádzajúc benátskym krajom natrafil na množstvo rôzneho vtáctva sediaceho a švitoriaceho v kroviskách. Keď ich zbadal, povedal spoločníkovi: „Milé vtáčky chvália Stvoriteľa, poďme aj my medzi ne a zaspievajme Chvály Pána a kánonické modlitby ...“ (Lm 8). František, ako vidieť z príbehu, sa cíti byť napomenutý stvorenstvom, ktoré svojou prirodzenosťou oslavuje Stvoriteľa; pripája sa k nemu svojou chválou a oslavou Boha. Myšlienka chváliť Stvoriteľa s jeho stvorenstvom má eschatologický rozmer aký nachádzame v knihe Zjavenia svätého Jána: ... a všetko tvorstvo na nebi, na zemi, pod zemou i na mori a všetko, čo je v nich som počul volať: „Sediacemu na tróne a Baránkovi dobrorečenie a česť, sláva a moc na veky vekov.“ (Zjv 5,13) Tento biblický text sa ako výzva voči stvorenstvu vyskytuje aj vo Františkových chválach pred kánonickou modlitbou, ktoré si sám zostavil a ktoré sa denne modlieval. Iný príbeh s cvrčkom s ktorým svätec spieval Bohu chvály, kým ho nepožehnal a neprepustil (2Cel 171) znie priam idylicky. Zdá sa, že eschatologický rozmer vzťahu k stvorenstvu bol v jeho spiritualite niečím živým a neodmysliteľným.

Podobne sa deje aj v liturgickej tradícii Cirkvi, v ktorej sa štvrtá eucharistická modlitba uzatvára slovami: ... dobrotivý Otče, nám všetkým tvojim deťom, pomôž dosiahnuť nebeské dedičstvo v tvojom kráľovstve ... kde by sme ťa mohli so všetkým tvorstvom, oslobodeným od skazy hriechu a smrti, oslavovať skrze nášho Pána Ježiša Krista ...

Vo Františkovej spiritualite ide vlastne o anticipáciu (predchádzanie) budúceho a konečného stavu, nakoľko to je v prítomnom stave prirodzenosti, hoc aj omilostnenej, vôbec možné.

Perugijská legenda poznamenáva, že Boh aby na tele i na duši potešil svojho služobníka urobil pred ním krotkými zvieratá, ktoré sú zvyčajne plaché (Pl 84); ba tie sa túlili k nemu ako napríklad bažant, ktorého svätec dostal do daru od istého šľachtica zo Sieny a ktorý napriek tomu, že ho bratia odniesli na miesto, kde bol ulovený, vrátil sa späť (2Cel 170). Podobne zajac, ktorý hoci ho kládli na zem, aby ušiel, dral sa do Františkovho lona. Ryba, ktorú mu rybári darovali on pustil do vody vedľa loďky na ktorej sedel a ryba sa pred ním hrala vo vode; nevzdala sa od neho, kým ju neprepustil s požehnaním (Lm 8). Tomáš z Celana vyslovuje na základe týchto a ďalších udalostí myšlienku s eschatologickým obsahom keď píše, že František vnikal pre iných ľudí nezvyčajným, ale jedinečným spôsobom do tajomstva stvorení až dospel k slobode a sláve Božích detí (1Cel 81).

Eschatologický charakter, hoci z iného uhla, má aj vlastná Františkova úvaha o mravoch. Hoci sa mu nepáčili tak ako iné tvory, pretože zhromažďujú; predsa len ich dával za príklad, aby sme neboli záhaľčiví v letný čas prítomného života a neboli tak pristihnutí prázdni a bez úžitku v zimný čas posledného a konečného súdu (Kapitola o nezaľúbení si v časných veciach). Eschatologický podtón by sme mohli vidieť aj vo Františkovej láske zvlášť ku krotkým zvieratám (2Cel 165). Tie sú totiž, na rozdiel od divokých, podriadené a slúžia svojmu pánovi. Týmito vlastnosťami sú pre Františka obrazom dobrého a verného služobníka, ktorý prijíma odmenu od svojho Pána pri jeho príchode (Mt 25,21).

Nazdávam sa, že práve toto Františkovo eschatologické vnímanie je v súčasnosti inšpirujúce pre osobnú prítomnosť a aktivitu vo svete (ako aj prítomnosť a aktivitu ľudskej spoločnosti), pretože tá nemá len časovo-priestorový zmysel, ktorý je často aj vo vedomí kresťanov našej doby dominujúci, ak nie dokonca ako jediný.

Záver

Keď teda sledujeme a analyzujeme rôzne príbehy z Františkovho života a jeho osobný vzťah nielen k zvieratám ale ku všetkému živému i neživému stvorenstvu, môžeme hovoriť, že s obľubou používa etický a morálny symbolizmus; pričom často vychádza z kristologického symbolizmu; veď všetko je stvorené skrze neho a pre neho ... a všetko v ňom spočíva (Kol 1,16-17). Takéto vnímanie zdá sa, nebolo v jeho dobe v cirkevnom kazateľstve ničím mimoriadnym či prekvapujúcim a v obľube boli aj alegórie. Kardinál

Jakub z Vitry (1180 – 1240) predniesol pri istej príležitosti Menším bratom kázeň, v ktorej vychádzal z knihy Prísloví a prirovnal typy bratov, ktorí žijú v kláštore štyrom drobným živočíchom: mravcom, zajacom, kobyľkám a jaštericiam. Jednoduchí bratia, usilovne pracujúci a zbierajúci almužny sú ako mravce. Iní sú slabí, chorí, odkázaní na ochranu a starostlivosť iných; sú ako zajace. Nech si preto nezufajú a dôverujú v Kristovo milosrdenstvo, veď on zadostučinil za všetky naše slabosti. Iní sú zasa schopní námah a venujú sa meditácii, čítaniu, modlitbe a svojou myslou sa povznášajú k nebeským veciam. Podobajú sa kobyľkám skokom kontemplácie a vzletom do výšky duchovného života. Iní, podobní jaštericiam, prenikajú svet ako kazatelia a vnikajú do Pánovho domu (Cirkvi) zamestnávajúc svoje srdcia nebeskými myšlienkami.

Vzhľadom k tomu môžeme povedať, že spiritualita Františka z Assisi je v tomto pohľade originálnou a osobnou aktualizáciou cirkevnej spirituality nielen v slove ale predovšetkým v spôsobe a štýle života. Túto skutočnosť považujem za zvlášť dôležitú inšpiráciu, najmä pre dnes tak sekularizovanú spoločnosť, ba dokonca neraz aj samých kresťanov. Na tomto miesta zdá sa mi vhodné uviesť myšlienky z diela Augustína Gemelliho, Františkánske posolstvo svetu: „... náboženstvo (Františka) neoddeľuje od zeme múrom, ale pretvára zem a všetky stvorenia a ukazuje mu cesty lásky a prameň radosti ... František miloval svet, avšak spôsobom nadprirodzeným a opustil svet bez toho, že by ním pohrdol. Kto prehliadne prvé, urobí z neho sentimentálneho básnika, ktorý sa páči turistom (nášho) storočia; kto prehliadne druhé, stvorí ho mdlého a smutného, aký sa hodil niektorým maliarom 17. storočia alebo autorom istých nábožných príručiek 19. storočia ... postupne ako sa stával viac a viac nezávislým na všetkom pozemskom, hľadel na veci tohto sveta s rastúcou nežnosťou ...“

Jeho spiritualita vychádza z reality a vedomia, že všetko živé i neživé nevďačí za svoju existenciu samé sebe, ale Stvoriteľovi, ktorý je Dobro, všetko Dobro, najvyššie Dobro, Pán a Boh, živý a pravý (Chvály Boha). V dôsledku toho je všetko živé i neživé nielen dobré, ale je aj zviditeľnením svojho Tvorca, pretože každý tvorca tvorí podľa seba (omne agens agit simile sibi). Františkov symbolizmus v pohľade na stvorenie nie je preto žiadnym romantickým úletom od reality, skôr naopak, je hlboko realistickým pohľadom. V tajomstve stvorenia vníma imperatív: „buďte aj vy svätí vo všetkom svojom počínaní (1Pt 1,15) a buďte vďační (Kol 3,15).

Súhrn

Rôzne príbehy z Františkovo života a jeho osobný vzťah nielen k zvieratám ale ku všetkému živému i neživému stvorenstvu ukazujú, že s obľubou používa etický a morálny symbolizmus; pričom často vychádza z kristologického symbolizmu. Bol plný veľkej a srdečnej lásky k tvorom v ktorých zvlášť poznával zobrazenú niektorú z Božích vlastností či predností Rádu. František z Assisi je majstrom čítania v knihe stvorenstva a nachádza v nej obraz Pána ako aj najrôznejšie podobenstvá pre poučenie podľa vzoru evanjelií. Otvára sa tu široká perspektíva nielen na poli osobnej spirituality ale aj na poli pedagogiky a katechézy. Okrem toho má Františkova myšlienka chváliť Stvoriteľa s jeho stvorenstvom výrazný eschatologický rozmer. Aj toto Františkovo eschatologické vnímanie je v súčasnosti inšpirujúce pre osobnú prítomnosť a aktivitu vo svete (ako aj prítomnosť a aktivitu ľudskej spoločnosti), pretože tá nemá len časovo-priestorový zmysel, ktorý je často aj vo vedomí kresťanov našej doby dominujúci, ak nie dokonca ako jediný.

Použitá literatúra

Barbariga R., Symbolický význam ovečky a baránka podľa sv. Františka z Assisi

In: Texty z františkánskej spirituality 112/2003,

Provincie sv. Václava a Provincia Najsv. Spasiteľa (len pre vnútornú potrebu)

Esser K., Duchovné témy. Téma 1: Človek nového veku

In: Texty z františkánskej spirituality 1/1991,

Provincie sv. Václava a Provincia Najsv. Spasiteľa (len pre vnútornú potrebu)

Gemelli A., Františkánské poselství světu. Ladislav Kuncíř, Praha 1948

Františkánske prameny I., Velehrad – Křesťanská akademie, Řím 1982

Sväté Písmo Starého i Nového Zákona, SÚSCM, Rím 1995